

HÍD ÉS HIDASOK

Hogy jobban megértsük a Híd társadalmi szerepét a harmincas évek második felében, amikor már szilárd alapja is volt Szabadka társadalmi életében, meg kell állapítani, hogy az ezt megelőző években lezajló világméretű gazdasági válság Jugoszláviában csakúgy mint a szomszédos Magyarországon, továbbra is dühöngött, hogy annak minden súlyát vállukon érezték a legalsó és középfokú társadalmi rétegek. Amikor Amerikában, Angliában, Francia- és Németországban milliókat tartottak nyilván munkanélküliségi listákon a szakszervezetek, a mi tájainkon immár senki sem törődött a munkanélküliek számával. Egyszerűen nem volt munka, nem volt kereset, nem volt miből megélni sem a földművesnek, sem a munkásnak, sem a kisiparosnak, sem a kiskereskedőnek.

Ezt a mai életkörülmények között szinte érthetetlen állapotot nagyon is reális tényként mindenki a maga bőrén érezte és valamilyen módon reagált rá. A társadalmi válságtünetek egyéni válságokban csúcspontot ki. Miután a fiatal ember érzelmi reakciója gyorsabb és közvetlenebb, megoldást kereső tettvégya élénkebb, a fiatalok fontos politikai tényező lettek. Kezdetben csupán erkölcsi jellegű volt a reagálásuk, de mikor felismerték a társadalmi válság igazi okait és okozóit, politikai jellegű lett, ez pedig azt jelentette, hogy csatlakozniuk kellett a meglévő politikai csoportosulásokhoz és mozgalmakhoz.

Minden ember, különösen minden fiatal ember választás előtt állt: kitarani a se hideg, se meleg kispolgári középúton; csatlakozni jobbra a túlhangos fasisztákhoz, vagy balra a konspiráló, meglehetősen ismeretlen, kissé titokzatos, üldözött és nem csekély veszélyt jelentő kommunistákhoz? Hogy ki hova csatlakozik, attól is függött, melyik párt hogyan közeledik a fiatalokhoz, mennyire tudja tudja megértetni a politikailag még semleges fiatalokkal.

Túljutva belső válságain a Jugoszláv Kommunista Párt ebben az időben már tisztultabb nézetekkel fordulhatott a fiatalokhoz, könnyebben meg tudta értetni magát velük. Vonalvezetésének politikai lényege az egységfront kialakításában rejlett: létrehozni a szociáldemokrata és kommunista érzelmű munkások egységfrontját; kialakítani a dolgozók — tehát a saját munkájából élő polgári, paraszti és munkásrétegek — egységfrontját; a különböző nemzetiségű, vallású, politikai meggyőződésű, haladó szellemű és szabadgondolkodó emberek egységfrontját, végül a fiatalok és az idősebb korosztályok egységfrontját. Lényegében mindez nem volt más, mint a Szabadság Népfőntja (Narodni front slobode), ahogy akkor hivatalosan is nevezték a kommunista párt által kezdeményezett legszélesebb politikai mozgalmat.

A Híd köré csoportosult magyar fiatalokat erről nemigen kellett meggyőzni — jömaguk is felismerték már, hol a helyük, ám azokat az ezreket és tízezreket, akik — ha fiatalok, ha öregek — nehéz munkával keresték meg mindennapi kenyerüket, még inkább pedig azokat, akik munkához sem tudtak hozzájutni, be kellett szervezni ebbe a széles népi, politikai mozgalomba, ehhez viszont sajtó kellett. Hogy a Híd ezt a fontos társadalmi szerepet betölthesse, ki kellett bővíteni szerkesztőségét, szélesebb alapokra helyezni terjesztését, megszilárdítani anyagi bázisát és nem utolsósorban társadalomtudományi Irányt adni szerkesztési politikájának.

Ilyen körülmények között gyűjtötte maga köré a Híd a magyar ajkú vajdasági antifasiszta erőket, hogy aktivizálva besorozza őket az egész világ békéjét veszélyeztető fasiszmus elleni nagy harcba. A Híd tartalma fokozatosan változott, olvasótáborra kibővült, terjedelme nagyobb lett, előfizetőinek száma szaporodott és napról napra nagyobb teret hódított nemcsak Szabadka, hanem egész Vajdaság társadalmi életében. A szerkesztők, lapterjesztők, olvasók és barátok körében lassanként kialakult a sajátos értelmű fogalom: hidasok.

Erdemes ezzel a fogalommal kicsit jobban megismerkedni. Hidasnak lenni sok mindent jelentett. Egy hidas például nem tett különbséget nemzet és nemzet között, mert tisztában volt azzal, hogy nincsenek jó és rossz nemzetek, fajok, vallások és filozófiák, csak társadalmi osztályok vannak, melyek örökös harcban állnak egymással. Ezek birkózásából alakul ki a mindennapi politikai élet. Az osztályok a maguk érdekeit szép eszmékbe csomagolják, ám ezt a csomagolást le kell hántani róluk, a meztelen osztályérdeket kiszabadítani és mindenki számára láthatóvá tenni. Egy hidas könnyen eligazodott a fasizmus ellenforradalmi és a kommunisták forradalmi jelszavai között, akár szerkesztő, cikkíró, akár egyszerű olvasó vagy lapterjesztő volt. A hidasok nem hittek az országhatárok ide-oda tologatásából eredő »végleges rendezésekben«, sem a kisebbségi kérdések szocialista társadalmon kívüli megoldhatóságában. Egy hidas szemében nem jelentett semmit az osztályeredet: nem isteníttette a kispolgárt, a polgárt, mert mindenkit a konkrét politikai magatartása után ítelt meg és aszerint becsülte. A hidas figyelte a világeseményeket és megpróbált eligazodni bennük, ami annyit jelent, hogy minden eseménnyel kapcsolatban kialakította a maga politikai álláspontját és aszerint is élt, cselekedett.

Egy ősrégi kapitalista jelszót követve (»En mindig ki tudom bérelni a munkásosztály egyik felét, hogy üsse a munkásosztály másik felét«) a fasizmus azokra a munkás-, paraszt-, kispolgári és polgári egyénekre számított, akik — propagandájától megrészegítve — munka- és erő kifejtés nélkül próbálnak vagyonihoz és hatalomhoz jutni, akik elhiszik magukról, hogy különbek, mint a többi ember, és egyéni vágyaik, érdekeik, nézeteik érvényesítése kedvéért hajlandók a leggyalázatosabb tettekre is. Nélkülük a számbeli erejében gyenge tökéssztaály nem tudott volna megbirkózni a dolgozók forradalmi erőivel.

Az imperialista nagyhatalmak hálójában vergődő régi Jugoszláviában mindig szabad tér nyílt az áradikális jelszavakat hangoztató, ellenforradalmi fasizsta szervezkedésnek a szocialisták, kommunisták, demokraták, szabadelvűek, humanisták, egyszóval mindenki ellen, aki nem fogadja el a fasizmust.

Ezekkel szálltak szembe a hidasok. Minden lehetőet elkövettek, hogy megakadályozzák a fasiszta és félfasiszta pártok térhódítását, propagandájuk eredményességét és társadalmi befolyását. A Híd ezen a téren felbecsülhetetlen értékű eredményeket ért el, aminek legjobb bizonyítéka a széles földrajzi határokba ágyazott Híd-mozgalom, melynek éveken át elismert központja volt. Nem egy folyóiratról volt itt szó, hanem egy olyan társadalmi megmozdulásról, melynek szervezett csoportjai voltak sok vajdasági városban és faluban, s ezek új híveket toboroztak a haladó gondolatnak, a dolgozók szívós osztályharcának, a fasizmussal szembeszállni tudó és akaró politikai erőnek. A Híd nemcsak propagandatevékenységet fejtett ki, hanem konkrét politikai akciókat szervezett ún. olvasócsoportjai útján a falvakban, szakszervezeti, diák-, sport- és egyéb egyesületek útján a városokban. Nehéz volt munkásmozgalmi embert találni a magyarok között, aki nem volt hidas, vagy a hidasok között olyant, aki nem vállalt valamilyen vezető szerepet a munkásmozgalmában. Így ötvöződött egygý a sokféle egyéni elgondolás, szándék, eszme és akarat.

A királyi diktatúrát követő nagyszerb politikai beállítottságú belgrádi kormányok előbb kíméletlen cenzúrával, később durva rendőri beavatkozással próbálták útját állni ennek a szervezkedésnek. Letartóztatásokkal, kiutasításokkal, házkutatásokkal, hónapokig tartó bűnvádi eljárásokkal próbálták megijeszteni a hidasokat, elriasztani mellőlük a velük szimpatizáló embereket. Többször el is kobozták a Hidat, hogy anyagilag tönkretegyék, ám a kistökés nyomdatulajdonos Fischer Testvérek is hidasoknak érezték magukat és kinyomták a Hidat hitelbe, részletlefizetésre.

Mint a Híd 1936-ban újjászervezett szerkesztő bizottságának tagja elmondhatom, hogy ennek ülései mindig a legélénkebb munkahangulatban teltek el. Az az érzésem, egy felesleges szó, egy indokolatlan érv sem hangzott el itt, aminek ne lett volna alapja a reális életben. Kezdetben az ülések Mayer Ottmár lakásán, később már a szerkesztőségi helyiségben zajlottak le. A kezdeti szerkesztő bizottságnak tagjai Mayer Ottmáron kívül még Laták István, dr. Steinfeld Sándor és Kek Zsigmond voltak, de a kör hamarosan kibővült Stern Endrével és Szabó Gézával. Rendszerint szombaton a déli órákban ültünk össze megtárgyalni a teendőket, meghatározni a közlendő anyagot, meghallgatni az

olvasószerkesztők véleményét a beérkezett írásokról, dönten a oldal- és példányszámról, meghallgatni a pénztári jelentést és — ami a legfontosabb — megbeszélni álláspontunkat a napi politikában felvetett kérdésekről. Ilyenkor beszéltük meg azt is, ki melyik faluba megy ki vasárnap az ottani feladatok elvégzésére (lapterjesztés, terjesztő bizottsági ülés az aktivistákkal, politikai és világnézeti előadás, esetleg illegális pártmunka is). Mind a heten egymással kettesben-hármasban is találkoztunk a közbeeső napokon, hogy az ügyeket még konkrétan megbeszéljük.

A lap anyagi bázisának megszilárdítása és kiszélesítése az én feladatom volt. Mindenekelőtt megbeszéltük, hogy honoráriumot senkinek sem fizetünk (honorárium már az is, ha közköltésen kinyomatjuk a szerző cikkét...!), a nyomdát a lehető legnagyobb pontossággal fizetjük, kíméletlenül inkasszálunk, nehéz helyzetekben különadót róvunk ki a hidasokra. Rövid idő alatt már senkinek sem tartoztunk, a fokozatosan összejövő pénzből új kiadványokat, sorozatokat indítottunk (naptár, Híd Könyvek, Világkép). Dotációt sehonnan sem kérünk, nem is remélhetünk. Havi fizetése csak Mayer Ottmárnak volt: 900 dinár, amennyi akkoriban egy gyári munkásnak.

A szerkesztőség előbb a Petrogradska utcában volt, azután a Kragujevačkában, Jugovičevában és Zmaj Jovinában. Az első kettő Mayer Ottmár lakásával egybekötve, utóbb már csak tisztán szerkesztőségi iroda igen szerény bútorzattal.

Magától érthetődik, hogy ezekben a helyiségekben nemcsak élénk munka folyt, hanem jelentős pártélet is. A vidéki elvtársak itt találkoztak a szabadkaiakkal és más városbeliekkel. Hozták-vitték a röpcédulákat, üzeneteket, leveleket, újságokat. Bejöttek elszámolni, új híreket hallani, világnézeti kérdéseket megvitatni, vagy egyszerűen csak elbeszélgetni. Számtalan őszinte elvtársi barátság kötődött itt. Wohl Lola és Rác Magda szorgalmasan adminisztráltak, leveleztek, korrigáltak.

Igy ment ez egész 1940 decemberének utolsó napjáig. Ekkor majdnem vészeszakadt mindennek, mert a rendőrség behatolt a Zmaj Jovina utcai szerkesztőségbe, házkutatást tartott, Mayer Ottmárt letartóztatta és feldúlta mind a két helyiséget. Laták Isván jóvoltából azonban a Híd tovább élt és 1941 áprilisáig Világkép cím alatt jelent meg.

Tíz évvel ezelőtt kiadott emlékkönyvünk tartalmazza a Híd legjobb cikkeit, elbeszéléseit, tanulmányait és verseit. Híven fejezik ki az akkori idők politikai hangulatait, eszméit, harcait — a Híd munkatársainak életrajzát, emberi magatartását és mérhetetlen odaadását a munkásosztály ügyének. Itt csak annyit említenek meg, hogy a háborús évek alatt a népfelszabadító háborúban, az ellenállási mozgalomban és minden más órhelyen, ahova az élet állította őket, a hidasok férfiasan megállták helyüket. Mayer Ottmár, Schwalb Miklós, Simovitch Rókus, Wohl Lola, dr. Singer Adolf Horthy Miklós hóhérjainak akasztófáján fejezték be hősiességüket, Atlasz János, Cseh Károly, György Mátyás, Ispánovics Imre, Őszi-Szabó János, Szabó Géza és sokan mások haláltáborokban szenvedtek hősi halált. A bebörtönzött, elgyötört, megkínzott hidasok száma ismeretlen, de nem volt csekély. A háború utáni időkre alig maradt belőlük hírmondó. De maradt, és az a néhány ember gondoskodott róla, hogy a Híd a szabad munkásházában újra megjelenjen.

A Híd megjelenésének negyvenedik évfordulóján kegyelettel emlékezünk a régi idők hidasaira — azokra az emberekre, akik legnagyobb kincsüket, az életüket áldozták fel azért, hogy ebben az országban kicsírázhasson és virágba szökkenjen a szocializmus nagy eszméje: az általános emberi testvériség és egység.